

I.

Puspasaulis – pamišėlių namai, čia gyvena žmogeliai, atrodantys tarytum katinai: jie beuodegiai, nemoka miaukti, bet yra katinai. Pamišėliai katinai.

Šį ryt atvyko Naujokė, ir aš turėjau jai paaiškinti viską nuo pradžių: pirmiausia eina Kolavolpė*, paskui Lemputė, tada slaugytojai, po to prižiūrėtojai, paskui nieko, nieko, nieko, tada vis dar nieko. Ir galiausiai – pamišėliai.

Visų pirma turi žinoti, kad čia tarsi jūra: yra ir Ramiųjų, ir Audringųjų. Uždara jūra, bet, šiaip ar taip, jūra, o kiekvienoje jūroje galima plaukioti. Puspasaulyje gyvena ir Elbė, tai aš, tačiau man čia – visas pasaulis, mat nepažįstu to, kuris yra už jo. Va taip.

Naujokė nekalba, nepasako, kuo vardu. Iš pradžių visada taip būna: jos dažnai tyli, vėliau kai kurios užsiveda ir nebesiliauja, žeria žodžių kratinius, šneka slapta kalba, kurios niekas nesupranta. O kai ima burblenti, bergždžia klausytis.

Jokio atsakymo. Suskaičiuoju iki penkių kablelis šeši, tada vėl prabylu.

Gal nori žinoti, kodėl aš vardu Elbė? – užduodu klausimą Naujokei. Ji pamerkia kairę akį; tai palaikau teigiamu atsakymu. Taip vadina didžiulę, per Vokietiją tekančią šiaurinę upę, man šį vardą davė Muti, „mama“, išvertus iš vokiečių kalbos.

* Pavardė Colavolpe (Lapiauodegis) kilusi iš tokios pat pravardės.

Ar žinai, kur žemėlapyje Vokietija? Yra dvi Vokietijos: viena geltona, kita oranžinė, tai sužinojau mokydamasi pas Sesis Storašiknes, į tą mokyklą mane išsiuntė, kai buvau devynerių. Mano Muti kilusi iš oranžinės Vokietijos, bet dabar toji dalis komunizmo naguose. Buvo atitverta siena, niekas negali įeiti ir niekas negali išeiti, visai kaip čia, puspasaulyje, tik upės teka laisvai, nes jų nesustabdysi. Upė, kurios vardas kaip ir mano, plukdo vandenį per oranžinę Vokietiją ir įteka į Šiaurės jūrą. Visos upės pasiekia jūrą, sakydavo Muti.

Naujokė susisuka į antklodę lyg agresyvi katė. Smiliaus krumplių tris kablelis keturi karto pasitrinu nosies kuprelę ir aiškinu toliau.

Muti pabėgo iš oranžinės Vokietijos prieš daugybę metų, bet vis tiek pateko už sienos, ją uždarė čia, tik ji buvo ne viena: pilve jau tūnojau aš, o galvoje – begalės dalykų. Matematika, užsienio kalbos, visų gyvūnų ir augalų rūšių pavadinimai; ir beprotybė.

Pas Sesis Storašiknes praleidau penkerius metus; kai galiausiai grįžau, Muti buvo pradingusi. Kolavolpė pasakė, kad ji mirė, bet aš juo netikiu, nes retsykais girdžiu jos balsą. Naujokei atsidusus, palatoje pasklinda nemalonūs kvapas. Nemanyk. Aš ne tokia kaip apspangėlės iš ketvirtos aukšto, vien įsivaizduojančios, kad girdi balsus! Priešingu atveju Kolavolpė būtų perkėlęs mane pas jas, nes jis puspasaulio galva ir vadovauja tiek bepročiams, tiek sveikiems, tiek žvėrimis, tiek ir žmonėms.

Naujokė gūžtelėjusi pečiais įsisupa į antklodę nelyginant mumiją, galbūt jai truputį šalta, kaip ir mums visoms. Tačiau kai kurios jaučia šaltį išorėje, o kitos, kaip aš, viduje.

Po teisybei, nežinau, ar išties girdžiu Muti balsą, bet, be jokios abejonės, ji gyva ir vis dar slepiama čia, kažkuriame

skyriuje. Esu tuo tikra, man tai išdavė viena pamišėlė, kai grįžau maždaug prieš metus, o pamišėlės meluoti nemoka.

Nutylu, Naujokės pilvas dejuoja kaip senos durys, tai pats liūdniausias garsas pasaulyje, todėl kalbu toliau. Mano Muti buvo graži, užsimerk ir pamėgink įsivaizduoti: plaukai it aukšinės samanos, akys tarsi traškantys lapeliai, o pirštai tarytum gebenė lipikė. Su ja niekados nenutikdavo nieko blogo, o jeigu pravirkdavau, ji imdavo dainuoti: *Backe, backe Kuchen** arba *Es war eine Mutter***. Mudvi visada šnekėdavomės kitiems nesuprantama Vokietijos kalba, kad apsaugotume slapstas savo mintis.

Muti man palaikydavo draugiją, niekuomet nemeluodavo ir jai neprasidėdavo traukuliai. Be to, ji prigalvodavo man žaidimų. Žaisdavome „Nebylųjį kiną“: jeigu kokia pamišėlė imdavo rėkti, Muti užkimšusi man ausis krutindavo lūpas, ir aš turėdavau suprasti viską, ką ji sako. Žaidimas baigdavosi pamišėlei nualpus arba Lemputei ją išsivedus į savo kabinetuką.

Žaisdavome ir „Karamelę bėglę“: laimėdavo ta iš mudviejų, kuri sugebėdavo išspjauti ją į klozetą, budinčiai slaugytojai nepastebint. Sykį užmiršau nuleisti vandenį, taip praradau du taškus, bet vėliau išmokau. Mes – pamišėliai, tai tiesa, bet ne kvailiai!

Žaisdavome taip pat ir „Kupranugarį Harį“: paėmusios kibirą ir didžiulį grindų šepetį, vaidindavome dromedarą, kurį mačiau per televizorių, kai per trečią kanalą žiūrėjau dokumentinį filmą. Užsėdusi ant medinio koto, leisdavausi per puspasaulio dykynę.

* Kepu, kepu pyragus (vok.).

** Kartą gyveno mama (vok.).

Žaisdavome ir „Karalienę karalytę“. Aš klausdavau: karalienė karalyte, kiek žingsnių turiu žengti, kad pasiekčiau tavo pilį nesusijuokusi ir nepravirkusi? Muti atsakydavo: penkis žirafos žingsnius. Ir aš žengdavau penkis žingsnius: vienas, du, du kablelis šeši, trys, keturi, keturi kablelis septyni, penki. Kai priedavau prie Muti, ši man padarydavo kuti kuti norėdama, kad plyščiau juokais. Kartais turėdavau žengti dešimt dramblio žingsnių, o kartais šimtą skruzdėlės žingsnelių. Tačiau galiausiai visada ateidavau pas ją. Skaičiai nuostabūs, nes niekada nesibaigia, jie tokie pat kaip žmonių beprotybės, bet, priešingai nei šios, visąlaik eina iš eilės, niekados – kaip pasitaiko. Man patinka tiek sveiki, tiek dešimtainiai skaičiai, dešimtainiai labiau, mat jie tarsi aš: tikslūs, bet kažko stokojuantys.

O kur tavo mama, ar ji gyva?

Naujokė beda dešinės rankos smiliumi į kairį delną ir netgi nepasivargina grįžtelėti į mane. Iš po čiužinio ištraukusi sąsiuvinį juodais viršeliais, pasižymiu tai „Proto negalavimų dienoraštyje“. Kaskart sužinojusi apie naują, įtraukiu į sąrašą, šitaip Kolavolpei padedu nustatyti diagnozes. Mūsų nuomonės dažnai nesutampa: jis sako, kad isterija, o aš – kad šizofrenija, jis – kad paranoja, aš – kad manija, jis – kad priepuolis, aš – kad epilepsija. Nusileidžiu jam, nes jis visų galva, bet vėliau naujokės būna perkeliamos iš vieno skyriaus į kitą ir atsiduria būtent ten, kur sakiau aš: šizofrenija, manija, epilepsija. Man patinka rimuoti, laimė, puspasaulyje visi žodžiai baigiasi -ija kaip žodyje „apatija“. Kolavolpė niekada nenori pripažinti, kad esu teisi, mat jis pavydi: aš gimiau tarp bepročių, o jis norėdamas čia pakliūti sugaišo daugybę laiko.

Išoriniame pasaulyje niekada nesu buvusi, išskyrus penkerius metus pas Seseris Storašiknes. Bet negi tai svarbu? Juk

čionai atkeliauja visas pasaulis. Į Gnaužtus* patenka visi: aukšti, liesi, gražūs ir negražūs. Čia, moterų sparne, kiekviena turi savų manijų: vienoms patinka luptis odą, kitoms aimanuoti naktimis ir dieną, dar kitoms meluoti. Kai kurios įsitikinusios, kad yra kitas asmuo, kai kurios nusiplėšia nuo savęs drabužius ir vaikšto neprisidengusios gėdos. Vienos mėgsta gulėti ir apsimesti mirusios, kitos – susieti nesisiejančius žodžius, dar kitos kiekvieną akimirką trina apatinę įnamę. Tokiais atvejais – šalto vandens, ir niežėjimas praeina. O jeigu nepraeina – elektra.

Ar tau kada nors panyžta apatinę įnamę? Naujokė pažvelgia į mane taip, lyg niekada apie tai nebūtų pagalvojusi. O galbūt jai tik katatonija, pasižymiu „Proto negalavimų dienoraštyje“.

Šiame skyriuje, pasakoju Naujokei, vien moterys, o gal tam tikra moterų rūšis, nes su kiekviena iš mūsų kažkas negerai arba kažko trūksta.

Aldina – neurastenikė, jai puikiai sekasi kurti tikras neri muotas eiles, nė nepalyginsi su maniškėmis, ji moka susipinti ir kitoms supinti plaukus į kasas ir daužyti stiklinius daiktus. Ji vienintelė iš mūsų yra graži: plaukai garbanoti, juodi, pirštai ilgi, nors nagai nukramtyti iki mėsos. Aldiną čia įkišo tėvas, mat ji susidėjo su agitatoriais: geriau beprotė nei teroristė, pasakė jis tą dieną, kai ją atvežė. Jai teko praleisti mėnesį pamišusiame name, nes maištavo, retsykiais jos riksmas atsklisdavo iki čia, Ramiųjų jūros. Pareiškiu esanti politinė kalinė, šaukdavo ji,

* Tekste originalo kalba vartojamas žodis *fascione*, padarytas iš *fascio* – ryšulys, kuokštas, glėbys, taip pat fascija, fašistų emblema, iš šio žodžio kilo ir fašistų partijos pavadinimas. Siekiant perteikti neigiamą konotaciją, pasirinktas žodis „gnaužtai“.

ir ją surišdavo virve. Vieną dieną man padėkosi, kartoja tėvas, atvažiavęs aplankyti dukros, o ši kiekvieną sykį spjauna jam į veidą. Greičiausiai ta diena dar neišaušo.

Nuncijatą kamuoja obsesija, ji nuolat apsišlaksto vandeniui iš čiaupo riešus ir kaklą, nes dirbo parfumerijos parduvėje prekybos centre *Rinascente*. Ponios išsigando ir nebėjo tenai apsipirkti, todėl ją atleido, o tėvai neturėjo galimybių prižiūrėti jos namie, tad įkišo čionai. Nuncijatos dienas galima suskirstyti į geras ir ne tokias geras. Geromis ji šypsosi ir atkišusi kaklą klausia: ir kaip? Mes atsakome „patinka“, bet, po teisybei, ji atsiduoda tik prakaitu, rūkalais ir pasenusiais svogūnais. Ne tokiomis geromis dienomis Nuncijatai nerūpi niekas, netgi kvepalai.

Močiutė Nuotakutė – šizofrenikė, seniausia skyriuje, jos plaukai kaip pakulos, burnoje tik trys dantys, bet tvirtai įsitvėrę į apatinį kaulą. Ji nesulaiko išmatų ir šlapimo, burblena dieną naktį ir puspasulyje gyvena labai seniai. Buvo čia jau tada, kai mane išsiuntė pas Sesis Storašiknes, todėl ją ir myliu. Ji visą laiką galvoja, kad turi susituokti, mat jaunystėje buvo palikta prie altoriaus ir nebeatsigavo. Taip man buvo papasakota ir aš tuo tikiu, nes meilė tave kartais ištinka, o kartais apninka: pameti galvą. Va taip.

Mudvi su Muti kiekvieną dieną vaidindavome Močiutės Nuotakutės pabrolį ir pamergę, ši pereidavo koridoriumi tarp išrikiuotų lovų, lyg būtų bažnyčioje, ir atsiklaupusi priešais spintelę su basonais užgiedodavo tą pačią giesmelę: aš, Palomba Karmela, imu tave – kaskart ištardavo vis kitą vardą – savo vyrų, kol mirtis mus išskirs. Amen, užbaigdavo. Amen, amen, suglaudusios rankas pakartodavome abi su Muti. Palomba Karmela, sena susiraukšlėjusi mergytė, persižegnodavo, vėl

atsiguldavo į savo lovą ir apsisisusiodavo. Muti ją apšluostydavo, užmaudavo švarias kelnaites ir šukutėmis, kurias laikė slaptose didžiulių naktinių marškinių kišenėje, sušukuodavo ilgus žilutėlius plaukus. Susisupusi į nuotakos šleifą, tai yra paklodę, žvelgdavau į ją ir jausdavausi laiminga, štai taip.

Pina – kleptomanė, vagia pietus iš kitų, norėdama, kaip sako ji, atiduoti savo vaikams, bet vaikų su ja čia nėra, galbūt jų nėra niekur, jie egzistuoja vien jos galvoje. Klausyk, jeigu neturi apetito, galėtum susimokyti su Pina, patariu Naujoje, tu atidėsi maisto, o ji suvalgys. Tokiuose dalykuose mes viena kitai padedame. Pinai kaskart ką nors nugvelbus, Kolavolpė ją pričiumpa ir išvadina Mazgotėlę, lyg šis žodis būtų malonus, nors, po teisybei, jis blogas: Nuncijata man paaiškino, kad jis reiškia seną susidėvėjusį skudurą, šlykštų dalyką. Kolavolpei šaukiant, kad Pina mazgotėlė, slaugytojos juokiasi, o jis rodo juostelėjusius, kone supuvusius dantis. Mes negalime kartoti to žodžio, mat gydytojas nepakenčia negražių kalbų, išskyrus tas akimirkas, kai mus ištinka isterijos priepuoliai; tada būname izoliuojamos pamišusiame name, ten galime išsiliėti ir išleisti mummyse susikaupusį blogį pro burną ir visas kitas skylės kūne. Aš niekada nebuvau pamišusiame name, o štai Aldina į jį buvo išvesta įniršusi; grįžo rami. Kaip ten? – paklausiau. Neatsakė, atsiplėšusi tualetinio popieriaus, ant jo parašė eilėraštį.

*Pyktis lyg anglis sieloje,
jis įsispraudęs tarp širdies mūs ir gerklės,
sulig kiekvienu širdies dūžiu slegia stipriai
tarytum neapykanta baisi.*

Gražus, pasakiau, nors iš tiesų nieko nesupratau. Atgniauzusi delną Aldina nuleido vandenį. Sušiktas, pareiškė ir nuspjovė į klozetą.

Ar tu rašai eilėraščius? – pasiteiravau Naujokės. Aš rimuojau kaip per televizorių rodomose reklamose, kurias žiūrėdavome su Muti, kol mane išvežė pas Seseris Storašiknes. Ar tu ilgiesi mamos? Aš – kiekvieną dieną, tik kasdien vis mažiau, ilgesys – tarytum išnykstantis skausmas, parašiau „Proto negalvimų dienoraštyje“, ir tai blogiausia.

Supratai? Tyla. Supratai? Neatsako. Ar supratai, ar supratai, ar supratai, ar supratai, ar supratai? Nesvarbu, galbūt tu tiesiog kurčia, tai ne tavo kaltė. Tada tau pasakysiu, kas patinka man, gerai? Mėgstu vardyti dalykus, žiūrėti televizorių, dainuoti reklamose skambančias daineles, ką nors padegti, šnekėti su savimi, kai noriu palaikyti sau draugiją, ir pasižymėti kiekvieną maniją. Ar aš pamišėlė, nesuprantu, bet tai vieniintelė vieta, kurią turiu.

Slapčiomis žvelgiu Naujokei į veidą norėdama suprasti, ar klausosi. Ji įbedusi akis į pilką sieną, lyg ant jos matytų lapus. Ar žinai, turiu, kad prieš tave atvykusi Naujokė matydavo lapus? Matydavo lapus ne tik ant medžių, bet ir ten, kur jų nėra: matydavo lapus ir dušinėse, ir ant lovų, ir valgykloje. Ir netgi su jais šnekėdavosi: ji su lapais, o lapai su ja. Tačiau vieną dieną mergina pasveiko, ir šeima ją išsivežė namo. Aš tikrai nebūčiau jos išleidusi, mat lapai – kietas riešutėlis, neišnyksta taip lengvai, kaip atsiranda. Pasakiau tai Kolavolpei, jis, kaip paprastai, pasiklioję savo galva, ir mergina išvyko. Prabėgus trims mėnesiams vėl buvo atvežta čionai surištais riešais. Bene tu matai lapus? Naujokė tyli, o aš kalbu toliau, galbūt ji klausosi, niekada negali žinoti.